

Aktuell information

Det har inluttit till redaktionen ett brev, ska vi säga en klagoskrift, med anledning av vårt lilla "reportage" i nr 2 1985 från den årliga konferensen med Law & Society Association 1985 i San Diego. Det är **Karin Widerberg** vid Retts-sociologisk institutt i Oslo som skriver följande:

"Härskarteknikerna tas i bruk
I *Tidskrift för rättssociologi* nr 2 1985 under "Aktuell information", ger tidskriftens anonyma konferensdeltagare en uppvisning av hur väl han/hon behärskar härskarteknikerna (de välkända och via Berit Ås de sociologiskt erkända). Under avsnittet "Kvinnoforskning" ges prov på flera av dem. Det är uppenbart att flera av dessa tekni-

ker togs i bruk på själva konferensen, vilket "vår" rapportör också okritiskt och aningslöst redogör för. Istället för att ta upp detta som det allvarliga problem det är, använder sig "vår" rapportör av tekniken att förlöjliga händelsen (och kvinnoforskningen?). Det är emellertid ej detta jag ämnar ta upp här utan en ännu allvarligare kritik. **Carol Gilligans tes och arbete är totalt oriktigt återgivet.**

Antingen har "vår" anonyme konferensdeltagare inte hört föredraget och fått en summering av någon som inte begripit - eller velat begripa - det, eller också har han/hon inte begripit eller velat begripa det. Detta kan jag lugnt hävda trots att jag inte själv var där eftersom jag läst Carol Gilligans bok (*In a Different Voice*,

Harvard University Press 1982) vilket skribenten uppenbarligen inte gjort.

Carol Gilligan menar *inte* att "flickor utvecklas långsammare, och de kommer sällan i kapp pojkarna". I de av män och för män uppgjorda testerna (bl a Kohlbergs) hamnar kvinnorna långt ner på skalorna - och framstår därmed som moraliskt mindre utvecklade. Men detta, menar Gilligan, beror på att kvinnor och män har olika moral, de socialiseras till olika moraluppfattning. I en test som byggde på kvinnors moraluppfattning skulle följaktligen männen komma längst ner på skalan. Kvinnor och män har idag alltså olika moraluppfattning och det är av avgörande betydelse att detta problematiseras då det ger upphov till olika syn på reformers och rättigheters utformning - dvs det är av stor vikt både kunskaps-teoretiskt och rättspolitiskt."

Karin Widerberg

bifogar också en recension i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (1985:3), skriven av **Louise Waldén**, där recensenten redogör för innehållet i Gilligans bok och påvisar bokens centrala betydelse för "alla som intresserar sig för moraliska system och moraluppfattningar". Dessvärre anser vi oss inte ha möjlighet att inkludera recensionen i *Tidskrift för rättssociologi*, utan vi hänvisar alla intresserade till det aktuella numret av *Kvinnovetenskaplig tidskrift*.

Karin Widerberg har redan fått ett svar på sitt brev, så att hon inte skulle behöva vänta så länge som till detta nummer. Vi anser emellertid att frågan kan vara av allmänt intresse, och ska därför i punktform sammanfatta våra synpunkter på Widerbergs kritik.

Flera missuppfattningar

1. Carol Gilligan var inte själv på konferensen. Hade så varit fallet hade intresset från samtliga konferensdeltagare sannolikt varit större, och resultatet av detta inslag på konferensen säkert blivit annorlunda. Som det står i reportaget, "En lunchsession i plenum hade anordnats kring en *artikel* av Carol Gilligan".

2. Tanken från arrangörernas sida var att de impulser och idéer deltagarna fick från Gilligans *artikel* skulle bli föremål för diskussion i smågrupper. Denna i och för sig ganska konventionella uppläggning misslyckades emellertid helt, vilket framgår av rapporten i *Tidskrift för rättssociologi*. Det framgår också varför; genom den organisatoriska missen att på förhand utse ordförande i grupperna, och därmed omöjliggöra att diskussionen kunde få ett fritt utlopp. Ingen skugga faller på grund av detta debacle på kvinnoforskningen, och det går inte att läsa in en sådan mening i rapporten från konferensen. Därtill kommer att det var mest kvinnor som reagerade mot smågruppsdiskussionernas utformning. Men ingenting av detta har med Gilligan och hennes artikel att göra.

3. Carol Gilligan har genom sin forskning på ett välgörande sätt förnyat och, förhoppningsvis, förändrat den teoretiska forskningen kring moralsystem och deras utveckling. Ingenting i rapporten från San Diego motsäger detta. Tvärtom framgår det med all önskvärd tydlighet att slutsatsen av Gilligans artikel måste vara att psykiatrins traditionella måttstockar för moralisk utveckling nu är mogna för vetenskapshistoriens sophög, på samma sätt som en gång IQ-testerna hamnade där

när det stod klart att de bara mätte medelklassens kunskaper.

Vi beklagar livligt

att vår redovisning från Law & Society-konferensen kunde ge upphov till misstolkningar. Vi medger gärna också att Gilligans inslaget på konferensen i *Tidskrift för rättssociologi* i stället (eller dessutom) kunnat ge upphov till ett resonemang om hennes teorier och deras konsekvenser för moralforskningen. Vi vill därför gärna uppmana våra läsare att inkomma med en artikel om Gilligans teorier eller en recension av hennes bok.

Därmed går vi vidare och tittar på mer *aktuell* information. Till redaktionen har inlutit en förträfflig skrift från

Civildepartementets forskningsdelegation

betitlad *Forskning om offentlig sektor*. Civildepartementets forskningsdelegation, sägs det i förordet, har till huvuduppgift "att arbeta med övergripande frågor som rör folkstyrelsen samt kommunernas, landstingens och den statliga sektorns roll i samhällsutvecklingen. Eftersatta forskningsområden skall lyftas fram och nya forskningsinsatser stimuleras". Som ett led i detta arbete har man åt **Rolf Jonsson** vid Statsvetenskapliga institutionen i Lund uppdragit att inventera och sammanställa pågående eller nyss avslutad forskning.

Under rubriker som "demokrati internt", "demokrati externt", "byråkrati internt", "byråkrati externt" samt en övrigt-kategori har Jonsson samlat ett stort antal forskningsprojekt, som presente-

ras med angivande av projekt-titel, projektledare, institution, finansier samt en kort presentation. Därtill kommer ett nyckelordsindex och ett ämnesindex.

Naturligtvis kastade vi oss över denna skrift; rättssociologisk forskning borde ju spela en huvudroll i detta sammanhang. Tyckte vi. Men se, där bedrog vi oss. Inga rättssociologiska forskningsprojekt överhuvud taget fanns medtagna i sammanställningen. Så mycket mer anmärkningsvärt är detta som Jonsson finns i Lund, där också landets enda rättssociologiska institution står att finna.

I rättvisans namn vill vi tillägga att det i förordet till skriften sägs att Jonsson "på kort tid bearbetat ett omfattande material".

Förordet är signerat **Håkan Magnusson**, sekreterare i civildepartementets forskningsdelegation. Vi ringde upp honom för att fråga efter orsaken till denna lakun i sammanställningen, och fick då löftet att nästa upplaga av skriften skulle inkludera också rättssociologisk forskning om den offentliga sektorn. Tills en sådan föreligger får den intresserade nöja sig med *Tidskrift för rättsociologi*.

Studentforskning – ett alternativ?

En helt ny kunskap kan faktiskt produceras redan på studentnivå. Ett exempel på det är kurserna i ersättningsrätt inom juridisk fakultet. **Carl-Martin Roos**, tidigare vid Lunds universitet, numera vid Stockholms, låter studenterna samverka i fältarbete och rapport-skrivning på ett gemensamt tema. 1985 års projektrapport i ersättningsrätt handlar om person- och saksador på arbetsplatser.

I personskadeavsnitten kan man bl a läsa om vilken dålig ersättningssituation en studerande har om han eller hon skadas på en arbetsplats. Hur stor betydelse som livförsäkringarna, och särskilt då de kollektiva, får vid dödsfall före pensionsåldern visas genom en undersökning av ett stort antal bouppteckningar.

Mest nyheter har man fått fram på sakskaidesidan, där regler och försäkringsvillkor om arbetsplats-skador bildar ett ganska svåröverskådligt mönster. Eller vad sägs om iakttagelsen att arbetstagarna i flera branscher åtar sig större skadeansvar gentemot arbetsgivaren än som följer av vanliga regler i skadeståndslagen! I praktiken tycks dock skillnaden mellan ansvar för "försumlighet" i kollektivavtalen och "synnerliga skäl" i lagen inte spela någon roll.

En annan redovisad fältundersökning visar att företag kan åta sig ansvar för skador på anställdas egendom också i fall när skadan inte beror på arbetsgivarens försummelse. Det lämnas bilder från ett storföretags skadereglering som har både nyhets- och kuriosavärde.

Projektarbete av den här typen lyfter alltså fram tidigare obeaktade fakta. Dessutom kan det säkert stimulera till fortsatt ersättningsrättslig och rättssociologisk forskning. Rapporten, *Skador på arbetsplatser-personskador. Projektarbete i ersättningsrätt vt 1985*, kan säkert fås från Juridiska institutionen, Stockholms universitet.

Arbetsrätt - igen . . .

Som vi tidigare kunnat meddela i *Tidskrift för rättssociologi* har det bildats en speciell programgrupp för arbetsrättslig forskning, AR-

FO-gruppen, genom ett samarbete mellan Arbetarskyddsfonden (ASF) och Arbetslivscentrum (ALC). Gruppen har varit verksam ett par år vid det här laget, och i januari framlades dess slutrapport, *Arbetsrättslig forskning. Nu-läge och framtida utveckling* (Arbetarskyddsfonden, rapport 1985: 2). Vi citerar ur följbrevet:

"Arbetsrättsforskningen måste få en bättre anknytning till de faktiska förhållandena i arbetslivet. Forskningen måste i större omfattning ta hänsyn till tekniska och de andra förändringar som sker på arbetsmarknaden. Det är också viktigt att juridiken och samhällsvetenskapen samverkar i tvärvetenskapliga projekt. På så vis skulle fack och arbetsgivarorganisationer få större praktisk nytta av arbetsrättsforskningen i arbetet med kommande lagar och avtal.

Det framhåller en partssammansatt grupp som arbetat på uppdrag av arbetarskyddsfonden och arbetslivscentrum. I sin slutrapport/. . ./ utpekar gruppen också områden där det är särskilt viktigt med forskningsinsatser: arbetstagar- och arbetsgivarbegreppet, anställningsförhållandet, medbestämmande, arbetsmiljö, jämställdhet, tvärdisciplinära områden, det arbetsrättsliga regleringssystemet, socialförsäkringar, jämförande och internationell arbetsrätt."

Följbrevet avslutas med att för ytterligare information hänvisa till **Erling Ribbing**, ASF, och **Sten Edlund**, ALC. Den senare har varit sekreterare i ARFO-gruppen. Rapporten kan erhållas kostnadsfritt från Arbetarskyddsfonden, Box 1122, 111 81 Stockholm.

... och igen

Under den flitige Sten Edlunds redaktörsskap har ytterligare en publikation emanerat ur ARFO-arbetet: *Labour Law Research in Twelve Countries*. Denna volym på nästan 300 sidor ska vi återkomma till i nästa nummer av *Tidskrift för rättssociologi*, och vi ska här nöja oss med att konstatera att det förutom Sverige rör sig om Danmark, Finland, Västtyskland, Nederländerna, Belgien, Frankrike, Italien, Storbritannien, Nordamerika (USA och Kanada), Australien och Jugoslavien. Från dessa länder medverkar en rad välrenommerade arbetsrättsforskare med bidrag rörande respektive lands arbetsrättsliga läge ur olika perspektiv. Boken distribueras av Almqvist & Wiksell International.

Från Holland

har det till tidskriften kommit en presentation av rättssociologi och -antropologi i de holländsk-språkiga länderna, *Sociology of Law and Legal Anthropology in Dutch Speaking Countries* (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers 1985). Listan över bidragsgivare i antologin omfattar bl a **J. Van Houtte**, som också redigerat volymen, **Erhard Blankenburg**, och **John Griffiths**.

Van Houtte har under lång tid varit den ledande holländske auktoriteten inom familjerättsforskningen, och tillsammans med **C. Cozijn** rapporterar han om familjerättssociologisk forskning vid dels Antwerpens universitet, dels det holländska justitiedepartementets forsknings- och dokumentationscenter.

Det kanske starkaste bidraget i volymen svarar John Griffiths för, med artikeln "Current Legal An-

thropology in the Netherlands". Av särskilt intresse är hans diskussion kring rättssociologins och rättsantropologins definitionsproblematik.

Nederländerna har en fin rättsantropologisk tradition – ett resultat av de mindre fina koloniala traditioner som präglar landets historia. Man har därvid kunnat utveckla förstahandskunskaper om skillnader i rättsbegrepp och rättssystem mellan olika kulturer samt om konsekvenserna av tvångsmässigt införande av västerländska rättssystem i "primitiva" kulturer.

Erhard Blankenburgs inlägg, slutligen, utgörs av ett föredrag inför 1983 års möte med the Research Committee on Sociology of Law i Antwerpen, vilket vi rapporterat från i ett tidigare nummer av *Tidskrift för rättssociologi*. Föredraget har titeln "Sociology of Law in the 1980s compared to the glorious 1970s".

Vi anbefaller varmt denna bok, som på ett utmärkt sätt summerar rättssociologins ställning i Holland, men som har ett intresse långt utöver Hollands gränser.

Från vår korrespondent

i Århus, **Jørgen Dalberg-Larsen**, har vi fått en rapport från ett rättspolitiskt symposium som avhölls i Bielefeld i Västtyskland i februari. Temat för symposiet var "Grenzen des Rechts", och det finns enligt Dalberg-Larsen goda skäl att redogöra för vad som förekom. Vi lämnar över ordet till Jørgen.

I slutningen af februar

afholdtes i Bielefeld i Vesttyskland et internationalt symposium, som der kan være god grund til

kort at berette om. Dels fordi en del nordiske retssociologer og retsteoretikere her fik lejlighed til at mødes med udenlandske, specielt tyske kolleger og udveksle synspunkter, og dels fordi en (vistnok) hel ny videnskabelig disciplin nemlig retspolitologien blev introduceret ved denne lejlighed.

Initiativtageren til symposiet var **Rüdiger Voigt**, som især er kendt som redaktør og medforfatter til en række samleværker angående tendenser i den moderne retsudvikling. Det drejer sig specielt om *Verrechtlichung* fra 1980, *Gegentendenzen zur Verrechtlichung* fra 1983 samt *Abschied vom Recht?* også fra 1983. De to sidstnævnte bøger indeholder bidrag fra en række forskellige lande til belysning af problemer, der er fælles for en række vestlige industrisamfund og ideen med dette symposium har bl.a. været at samle forskere fra en række lande for at afklare, om der er basis for et internationalt forskningsprojekt vedrørende nye former for retlig regulering, årsagerne hertil og erfaringerne hermed.

Som fælles referenceramme for de forskellige indlæg havde deltagerne fået tilsendt en netop udgiven bog med titlen *Rechtspolitik. Eine Einführung*, forfattet af Voigt selv i samarbejde med **Axel Görlitz**. Denne bog tager i vidt omfang udgangspunkt i systemteoretiske overvejelser på linje med **Niklas Luhmanns** systemteori og definerer iøvrigt overvejende retspolitologi som læren om, hvordan det politiske system anvender eller bør anvende retten som et styringsmiddel til løsning af forskellige opgaver. Det var dog langtfra alle, der havde nået at sætte sig ind i bogens budskab eller som ønskede at lade sig binde

af dens definition på symposiets emne, så derfor fik man i realiteten en ganske bred diskussion af aktuelle emner, hvor de uenigheder, som tidligere har været nævnt i kongresrapporter her i bladet, atter engang kom op til overfladen. Ud fra seminarets forløb tvivler jeg på, at der kan skabes enighed om tilrettelæggelsen af et forskningsprojekt mellem seminarets deltagere. Derimod finder jeg, at symposiet var særdeles nyttigt for etablering af kontakter mellem forskere fra en række lande, som var interesserede i de samme emner og dette er vel iøvrigt også det udbytte, som man oftest får af sådanne internationale møder bortset fra naturligvis med egne øjne at se de store kanoner, såsom eksempelvis **Günter Teubner** og **Renate Mayntz**.

Der var kun afsat to dage til selve det faglige, og det betød, at der var alt for lidt tid til diskussioner af de mange oplæg (ca. 25 stk.), uanset at man var delt op i forskellige undergrupper. Seminarsprog var tysk og engelsk, og det gik faktisk udmærket an at føre en diskussion, hvor man vekslede mellem disse to sprog, selvom nogle nok undertiden gik glip af de finere nuancer.

Den første dag

Indledtes med tre plenumforedrag. Axel Görlitz præsenterede, hvordan styringsproblemerne i de moderne samfund tog sig ud fra en systemteoretisk synsvinkel, Renate Mayntz påviste, hvordan man inden for implementationsforskningen studerede virkningerne af de retspolitiske bestræbelser, og Rüdiger Voigt beskæftigede sig i sit indlæg med problemerne med den traditionelle retslige regule-

ring. Resten foregik i grupper. To af disse beskæftigede sig med traditionel retlig regulering, medens tre indeholdt oplæg om alternative styringsformer, nemlig dels *decentralisering* af styringen, dels *selvregulering* som et alternativ og endelig styring via *alternative former* for ret, såsom refleksiv ret.

Da det er umuligt at nævne alle indlæg og redegøre for alle debatter, vil jeg her blot henvise til tre mere grundlæggende former for uenighed, som mere eller mindre explicit kom frem en række gange. Det var ikke sådan, at man altid delte sig op efter nationalitet, selv om man selvfølgelig kunne konstatere visse tendenser i den retning.

Den første uenighed angår det frugtbare i at opbygge meget *generelle teorier* til forklaring af udviklingen eller som et fundament for en anvendt styringsvidenskab. Her var det åbenbart, at en række tyske samfundsforskere havde en stærk tillid til sådanne generelle teorier, hvorimod nytten af dem blev anfægt af en bred kreds af personer. Blandt disse kan nævnes **Lawrence Friedman, USA., David Kettler, Canada, og Erhard Blankenburg** fra Holland. Der var dog også en del tyskere, der havde tilsvarende synspunkter og foretrak, at man formulerede teorier af mere begrænset rækkevidde, der så til gengæld kan efterprøves via empiriske undersøgelser.

Den anden uenighed angår den *synsvinkel*, som bør anlægges, når man beskæftiger sig med de styringsproblemer, som jo var seminarets hovedtema. Ud fra en systemteoretisk betragtning bliver man let tilbøjelig til at se på problemerne ovenfra, hvad der også karakteriserer meget af den policyforskning, som man laver

med henblik på, at den kan anvendes af de forskellige landes regeringer. Andre mente, at det er mindst ligeså vigtigt at se på problemerne, som de tager sig ud for de, der bliver styret. Et sådant synspunkt blev blandt andet fremført af flere af de nordiske deltagere. At der foreligger en nærliggende risiko for, at denne mere kritiske synsvinkel let overses, synes jeg blev bekræftet på symposiet. Det er jo nok også sådan, at den første form for styringsvidenskab er betydeligt lettere at få finansieret end den anden, og det er bestemt ikke noget specielt nordisk fænomen, at der er kamp om de knappe bevillinger til samfundsforskning.

Den tredje uenighed angår, hvorvidt man overhovedet finder, at *retten* er et *væsentligt samfundsfænomen* til brug for styring eller på anden vis. De fleste, der primært beskæftiger sig med retsforhold, hvad enten de er retssociologer, retsfilosoffer eller praktiserende jurister, vil nok være tilbøjelig til at mene, at retten er vigtig, hvorimod politologer og sociologer generelt ofte vil finde, at man kan forklare de fleste sociale processer uden rekurs til retlige fænomener. Denne form for uenighed kom frem gang på gang men skyldes dog, så vidt jeg kan se, ofte, at man definerede retten vidt forskelligt, enten meget snævert eller meget bredt, hvad der naturligtvis må påvirke vurderingen. Under alle omstændigheder forekommer det langt lettere at diskutere styringsproblemer med folk fra andre fag, når man taler om konkrete livsområder. Når debatten føres på det generelle, teoretiske plan taler man meget let forbi hinanden, hvad ingen kan have nogen glæde af.

Der var bidrag

fra alle de *nordiske lande* undtagen Island til seminaret. Fra Norge talte **Else Øyen** om appelmyndigheder inden for socialforvaltningen, **Torstein Eckhoff** om samfundsstyring ved hjælp af normer, medens **Hans Petter Graver** beskæftigede sig med lovgivning vedrørende arbejdsmiljø. Fra Finland kom et indlæg fra **Antti Kivivuori** om lovgivningsproblemer. Sverige var repræsenteret ved **Håkan Hydén**, der beskæftigede sig med den refleksive ret og **Aleksander Peczenik**, hvis emne var behovet for retlige general-klausuler. Og jeg selv bidrog med et indlæg om selvregulering via andelsselskaber (kooperativer).

Alt i alt synes jeg, at symposiet demonstrerede nytten af også at udbygge kontakter fra Norden til den tyske retssociologi (retspolitologi), selvom man først skal overvinde visse sproglige barrierer, og selvom man ikke lader sig overbevise af deres ofte meget teoretiske måde at gripe tingene an på. Tysk retssociologi er bestemt også andet end systemteori, hvad man

eksempelvis kan overbevise sig om ved at følge med i deres fagtidsskrifter som *Zeitschrift für Rechtssoziologie* eller det mere kritiske *Kritische Justiz*.

Ny professor i rettsociologi ska det bli vid institutionen i Lund. Ansökningstiden gick ut den 17 mars, och vid den tidpunkten fanns sex sökanden: Docenterna **Antoinette Hetzler** (Rättsociologiska institutionen, Lunds universitet), **Håkan Hydén** (Institutionen för Handelsrätt, Lunds universitet), **Johnny Kalderstam** (Rättsociologiska institutionen, Lunds universitet) och **Hans Klette** (Rättsociologiska institutionen, Lunds universitet), samt **Dan Magnusson** (Brottsförebyggande rådet, Stockholm) och universitetslektor **Flemming Balvig** (Kriminologisk institut, Københavns universitet).

Till sakkunniga vid tillsättningen utsågs helt nyligen i första hand professorerna **Vilhelm Aubert**, Oslo, **Agnete Weis-Bentzen**, København och **Paavo Uusitalo**, Helsingfors.

